

УДК 657.1

Формування облікової політики банківської установи

Юнацький М.О.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, фінансів та оподаткування
ПВНЗ «Інститут ділового адміністрування»

Досліджено сутність облікової політики, систему законодавчого регулювання та аспекти (елементи) облікового процесу. Запропоновано напрями оптимізації структури облікової політики. Рекомендовано врахування у розробленні облікової політики банку зовнішніх чинників, що впливають на його діяльність.

Ключові слова: облікова політика, бухгалтерський облік банківської установи, оптимізація структури облікової політики, організаційний, методологічний та технічний аспекти облікової політики банку, фактори впливу на облікову політику банківської установи.

Юнацький М.О. ФОРМИРОВАНИЕ УЧЕТНОЙ ПОЛИТИКИ БАНКОВСКОГО УЧРЕЖДЕНИЯ

Исследованы сущность учетной политики, система законодательного регулирования и аспекты (элементы) учетного процесса. Предложены направления оптимизации структуры учетной политики. Рекомендовано принимать во внимание при разработке учетной политики банка внешние факторы, влияющие на его деятельность.

Ключевые слова: учетная политика, бухгалтерский учет банковского учреждения, оптимизация структуры учетной политики, организационный, методологический и технический аспекты учетной политики банка, факторы влияния на учетную политику банковского учреждения.

Yunatsky M.O. FORMULATION OF THE ACCOUNTING POLICY OF A COMMERCIAL BANK

The essence of the accounting policy, the system of legislative regulation and the aspects (elements) of the accounting process are examined. Suggested directions of optimization of the structure of accounting policy. It is recommended to take into account when developing the bank's accounting policy external factors affecting its activities.

Keywords: accounting policy, accounting of a banking institution, optimization of the structure of accounting policy, organizational, methodological and technical aspects of the bank's accounting policy, factors of influence on the accounting policy of a banking institution.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Україна належить до країн з економікою, що розвивається, і тому на її сталий розвиток значний вплив мають політичні та економічні ризики, наявні в країні. Майбутній економічний розвиток України значною мірою залежить від ефективності економічних, фінансових та монетарних заходів уряду, а також від змін у податковій, правовій, регулятивній та політичній сферах.

Політична нестабільність, яка почалася в Україні у кінці 2013 р. і тривала аж до 2014–2016 рр., привела до погіршення стану державних фінансів, нестійкості фінансових ринків, низької ліквідності на ринках капіталу, високої інфляції і різкого падіння курсу національної валюти щодо основних іноземних валют.

На кінець 2016 р. офіційний курс гривні по відношенню до долара США становив 27,23 гривень за 1 доллар США порівняно з 24,00 гривень за 1 доллар США станом на 31 грудня 2015 р. [1]. Щоб обмежити подальшу девальвацію гривні, Національний банк України наклав низку

обмежень на операції з іноземною валютою, таких як:

- заборона дострокового погашення кредитів (позик), залучених українськими позичальниками від нерезидентів;
- обмеження щодо повернення за кордон дивідендів іноземним інвесторам;
- обов'язковий продаж 65% надходжень в Україну в іноземній валюті, отриманих із-за кордону;
- заборона повернення за кордон іноземним інвесторам коштів, отриманих за операціями з продажу цінних паперів українських емітентів та корпоративних прав юридичних осіб.

Девальвація національної валюти створила тиск на індекс споживчих цін, Офіційний рівень інфляції в Україні станом на 2016 р. становив 12,4% (2015 р. – 43,3%) [2].

Діяльність вітчизняних банківських установ в умовах фінансової кризи висуває особливі вимоги до керівництва банківських установ, зокрема, до інформаційної бази управління банком. Облікова інформація є основою оперативного управління та базою формування

стратегії і тактики розвитку банку в майбутньому. Кожен банк самостійно визначає організаційні, методичні та технічні аспекти формування облікової інформації шляхом розроблення та реалізації власної облікової політики. Таким чином, облікова політика банку впливає на якісні характеристики облікової інформації та на якість управлінських рішень, що приймаються користувачами звітності.

Система управління банківської установи знаходиться у процесі постійного вдосконалення та розвитку, використовуються новітні інструменти та технології, такі як бюджетування, контролінг, стратегічне планування тощо. Але всі ці інструменти використовують фінансову інформацію, яка формується бухгалтерською (фінансовою) службою банку. Принципи (правила) формування такої інформації і визначає облікова політика банку. Тому для менеджменту банку необхідним є чітке розуміння тих завдань, які має вирішувати облікова політика, та визначення її ролі в управлінні банківською установою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розроблення та реалізації облікової політики знайшли своє відображення у працях низки вітчизняних науковців та практиків, зокрема М.Т. Білухи, А.А. Бойчук, Ф.Ф. Бутинця, А.М. Герасимовича, З.В. Гуцайлюка, П.Є. Житного, Л.М. Кіндрацької, О.Г. Кореневої, О.Е. Кузьмінської, О.В. Мірошниченко, Т.Г. Савченко, В.В. Сопка, В.Г. Швеця та інших.

Однак проблемні аспекти формування та реалізації облікової політики, що продиктовані поточними змінами чинного правового поля та змінами на фінансових ринках, потребують дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження процесу формування облікової політики в управлінні банком та визначення напрямів його оптимізації в умовах нестійкого фінансового стану економіки України. Для досягнення поставленої мети потрібно:

– розглянути сутність поняття «облікова політика» та визначити її місце у системі управління банком;

– визначити напрями оптимізації структури облікової політики банку та охарактеризувати вплив зовнішніх чинників її формування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бухгалтерський облік у банках повинен забезпечувати своєчасне надання правдивої порівняльної інформації про активи,

зобов'язання, фінансовий стан та результати діяльності банку.

Повнота та достовірність операцій у сфері обліку забезпечуються обліковою політикою і внутрішніми процедурами банку, що проводяться відповідно до законодавства України, у тому числі нормативно-правових актів Національного банку України та міжнародних стандартів фінансової звітності [3, с. 7].

У Положенні НБУ про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України облікова політика виначена як сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються банком для складання та подання фінансової звітності [3, с. 7].

Поняття «облікова політика» (accounting policies) у міжнародну практику обліку офіційно було впроваджено в листопаді 1974 р. у зв'язку із прийняттям, а з 01.01.1975 р. – введенням в дію Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку № 1 «Розкриття облікової політики» [4, с. 2]. В Україні поняття «облікова політика» з'явилося в бухгалтерській термінології на початку 90-х років ХХ ст. у результаті перекладу Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Потреба в цьому виникла у зв'язку з відмовою України від жорсткої державної регламентації фінансової звітності та введенням національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, адекватних міжнародним [5, с. 19].

За словами проф. Ф.Ф. Бутинця причинами появи облікової політики в ринкових умовах є:

– альтернативні варіанти щодо організації і ведення бухгалтерського обліку, передбачені законодавчими документами;

– розширення видів діяльності та організаційно-правових форм суб'єктів господарювання;

– зміна ролі бухгалтера в господарському житті підприємства від простого реєстратора господарських операцій до активного його учасника [6, с. 41].

Сьогодні продовжуються наукові дискусії про доцільність затвердження єдиної облікової політики та складання звітності для потреб управління підприємством. Думки вчених із цього питання часом кардинально протилежні: від визнання їх необхідності до повного заперечення. Однак вже можна спостерігати, як активізуються процеси підготовки облікової політики, формування звітності, здійснення внутрішнього контролю. Менеджмент усвідомив, що інформаційну систему, яка обслуговує запити зовнішніх користувачів, необхідно розвантажити, коли управління установами

відчуває все гострішу потребу в додатковій інформації, в тому числі і планового характеру, підготовленої спеціально для вирішення управлінських проблем, що пов'язано із запровадженням системи інтегрованого обліку.

Облікова політика є елементом системи нормативного регулювання бухгалтерського обліку, а основна мета – забезпечити одержання достовірної інформації про фінансовий стан установи, результати її діяльності, що є необхідним для всіх користувачів фінансової звітності з метою прийняття відповідних рішень. Облікова політика є складником фінансової звітності та зазвичай формується відповідно вищими органами регулювання обліку та звітності через такі норми, як міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності (МСБО і МСФЗ), державні законодавчі норми – Закон про бухгалтерський облік (Положення та Інструкції НБУ, накази про облікову політику).

Отже, облікова політика в загальному розумінні – сукупність дій, спрямованих на раціональну організацію бухгалтерського обліку, зокрема щодо розподілу обов'язків і повноважень між працівниками, з метою отримання економічних вигід. По суті облікова політика бухгалтерського обліку спрямована на пошук раціональних шляхів зменшення навантажень на облікових працівників щодо здійснення вибірки необхідних даних з облікової інформації та проведення відповідних розрахунків, забезпечення формування такої методики бухгалтерського обліку, яка б дала змогу зменшити навантаження на підприємство, уникнути помилок та убезпечила установу від штрафних санкцій за недостовірно відображену інформацію у звітності.

Міжнародні стандарти фінансової звітності покликані узгодити, координувати різні системи бухгалтерського обліку та звітності з метою зіставності інформації, її зрозумілості у світовому масштабі. Бухгалтерський облік має на меті надання інформації внутрішнім та зовнішнім користувачам про фінансовий стан підприємства, результати його діяльності, рух грошових коштів та змін у власному капіталі. Користувачі інформації, розкритої у фінансовій звітності, мають повне право знати, за допомогою яких принципів, методів і процедур складалась та чи інша стаття фінансової звітності. Задля цього кожна установа розробляє власну облікову політику, яка повинна повністю регламентувати відображення всіх фактів господарської діяльності установи в бухгалтерському обліку. Саме облікова полі-

тика в парадигмі бухгалтерського обліку є інструментом, який забезпечує ефективність інформаційного зв'язку між суб'єктом господарювання та користувачами фінансової звітності. Від того, наскільки добре продумана облікова політика установи, будуть залежати підсумкові показники фінансової звітності.

Міжнародні стандарти фінансової звітності визначають облікову політику як змогу скласти таку фінансову звітність, яка міститиме доречну та достовірну інформацію про операції, інші події та умови, до яких вони застосовуються. Складання облікової політики відповідно до вимог МСФЗ починається з підготовки наказу (положення) про облікову політику підприємства. Облікову політику потрібно розробити так, щоб уся фінансова звітність відповідала всім вимогам кожного МСФЗ/МСБО, що застосовується. Відступ від вимог стандарту припустимий у край виняткових ситуаціях, коли це необхідно, щоб забезпечити достовірність фінансової звітності.

Підготовка фінансової звітності вимагає від керівництва формування суджень, оцінок та припущень, які впливають на балансову вартість активів та зобов'язань, доходів та витрат, відображених у звітності, та на розкриття інформації щодо умовних активів та зобов'язань. Незважаючи на те, що оцінки базуються на інформації, яка є у керівництва щодо поточних подій та обставин, фактичні результати можуть відрізнятися від цих оцінок залежно від різних припущень або умов.

Оцінки і пов'язані з ними припущення регулярно переглядаються. Зміни в оцінках відображаються у тому періоді, в якому оцінка була переглянута, якщо зміна впливає лише на цей період, або в тому періоді, до якого належить зміна, і в майбутніх періодах, якщо зміна впливає як на поточні, так і на майбутні періоди.

Фінансова звітність банківської установи формується на основі принципу історичної вартості, за винятком обліку об'єктів нерухомості, які відображаються за переоціненою вартістю згідно з вимогами МСБО 16 «Основні засоби» та оцінки окремих фінансових інструментів відповідно до МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка», а також стягнутої застави, відповідно до МСБО 2 «Запаси», які відображаються за меншою із двох величин – собівартості та чистої вартості реалізації.

Суб'єкт господарювання має обирати та застосовувати свої облікові політики послідовно для подібних операцій, інших подій

або умов, якщо МСФЗ конкретно не вимагає або не дозволяє визначення категорій статей, для яких інші політики можуть бути доречними. Якщо МСФЗ вимагає або дозволяє таке визначення категорій, варто обирати прийнятну облікову політику та послідовно застосовувати її до кожної категорії. Якщо в МСФЗ не встановлені жорсткі вимоги до певних аспектів облікової політики, установа має самостійно розробити таку облікову політику, яка б забезпечила усі якісні характеристики інформації, яку наводять у фінансовій звітності. Основними якісними характеристиками інформації є її зрозумілість, зіставність, доречність та достовірність.

У рамках складання та подання звітності елементами облікової політики можуть бути як окремі варіанти рішень і їх комбінації (регламентовані в рамках державного регулювання бухгалтерського обліку), так і рішення нормативного характеру, вироблені установою самостійно (визнання зменшення корисності фінансових активів банку, вплив змін кур-

сів валют на монетарні статті балансу банку, визначення впливу рівня інфляції на показники фінансової звітності установи).

Основним завданням облікової політики є забезпечення організації бухгалтерського обліку на підприємстві як цілісної системи, яка має охоплювати всі аспекти (елементи) облікового процесу – теоретичний, методичний та організаційний (рис. 1).

Досконало сформована облікова політика підприємства є одним із вагомих складників механізму управління діяльністю установи. Проте для прийняття управлінських рішень про облікову політику установи потрібно сформувати об'єктивну, достовірну, повну, зрозумілу та правдиву облікову інформацію, яка би для зацікавлених користувачів (зовнішніх та внутрішніх) максимально розкривала дані про фінансово-господарську діяльність банку. За допомогою сформованої облікової політики можна впливати на фінансові результати та ефективність діяльності установи загалом.

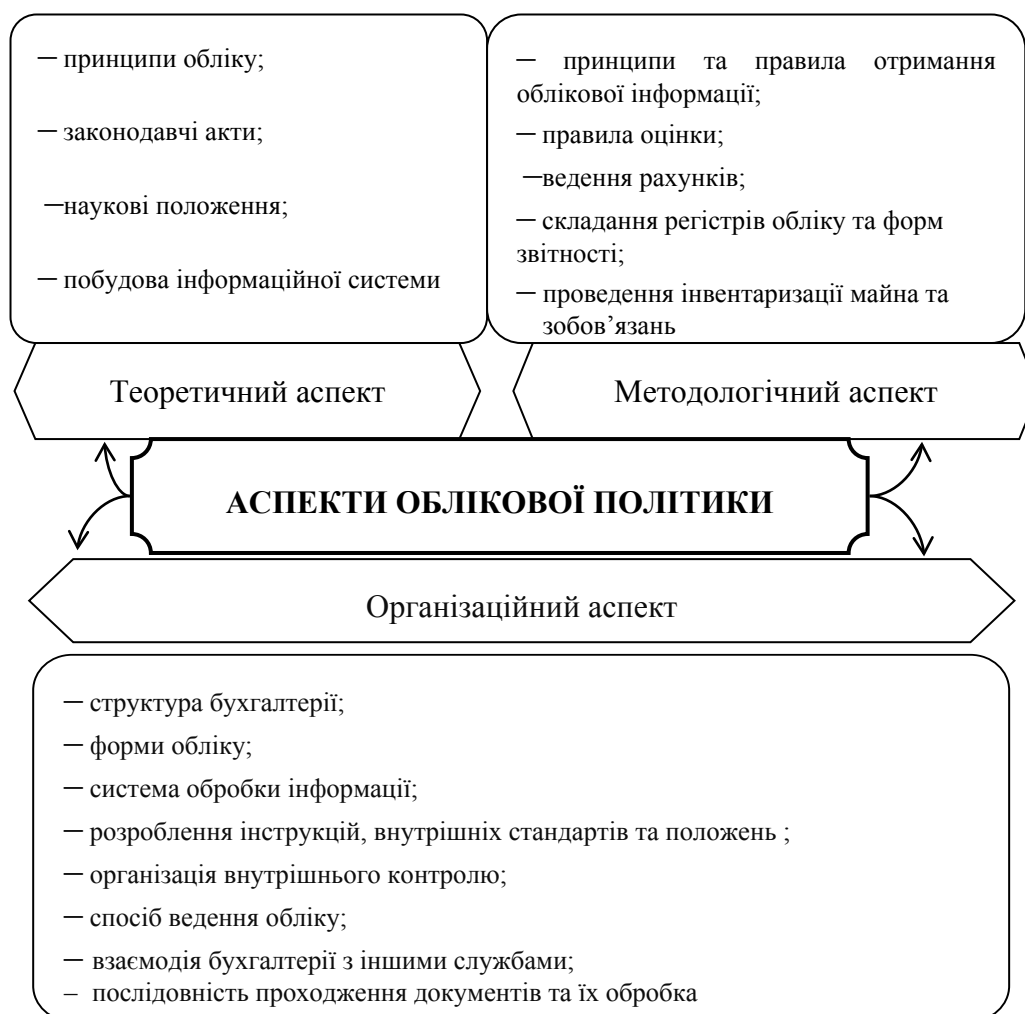

Рис. 1. Аспекти облікової політики банківської установи

Під час формування облікової політики одним із головних завдань є виокремлення тих факторів, які більшою мірою впливають на функціонування господарчої системи. Тому на вибір і обґрунтування облікової політики підприємства впливає низка факторів, як зовнішніх так і внутрішніх (рис. 2).

Поряд із зовнішніми та внутрішніми факторами, що впливають на формування облікової політики, необхідно виділити спеціальні фактори, до яких належить технічне забезпечення та наявність ефективної системи інформаційного забезпечення банківської установи.

Чинна законодавчо-нормативна база, що регламентує бухгалтерський облік у банках України, не містить опису структури облікової політики банку, що не дає змоги однозначно трактувати її окремі складові елементи (розділи).

Під час формування облікової політики необхідно використовувати проектні матеріали бухгалтерського обліку, тобто графіки документообігу, посадові інструкції, проекти комп'ютеризованого обліку, плани щодо організації бухгалтерського обліку. Згідно зі стандартами бухгалтерського обліку облікова політика установи протягом року змінюватися не може, тому на початку року є можливість змінити облікову політику й описати зміни в наказі про облікову політику.

Облікова політика може змінюватися, якщо зміна:

- вимагається нормативно-правовими актами Національного банку України, прийнятими відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності, та/або міжнародними стандартами фінансової звітності;

- приводить до того, що фінансові звіти надають достовірну та доречнішу інформацію

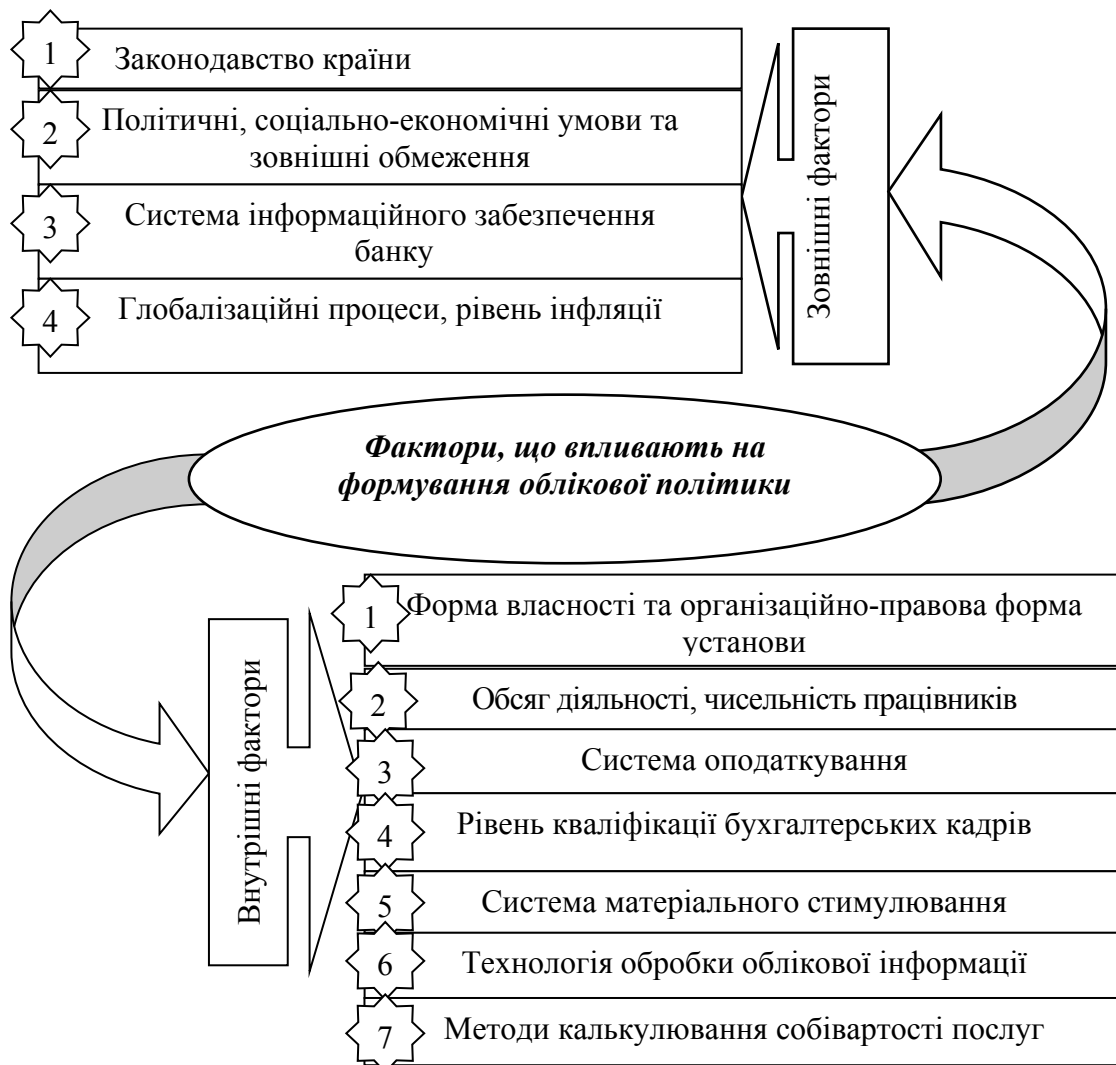

Рис. 2. Фактори, що впливають на формування облікової політики банківської установи

про вплив операцій, інших подій або умов на фінансовий стан, фінансові результати діяльності або грошові потоки банку.

Не вважається зміною в обліковій політиці:

– нова облікова політика щодо операцій, які не є суттєвими;

– нова облікова політика щодо операцій, які відрізняються по суті від попередніх і не здійснювалися раніше.

Нова облікова політика застосовується до подій та операцій з часу їх виникнення.

Висновки з цього дослідження. Сьогодні облікова політика є складником сис-

теми управління банку, що формується відповідно до напрямів його діяльності. Групування організаційного, методологічного та технічного аспектів облікової політики дасть змогу установі банку оптимізувати структуру Положення про облікову політику та чітко розмежувати права й обов'язки окремих учасників облікового процесу. Під час формування облікової політики банку керівництву варто враховувати вплив зовнішніх факторів, зокрема соціально-економічні умови і тенденції розвитку економіки України і світу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/curmetal/detail/currency?period=daily>.
2. Зведена таблиця індексів споживчих цін в Україні з 2010 по 2017 роки [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/inf/>.
3. Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України, затверджене постановою Правління НБУ від 30.12.1998 р. № 566 із змінами.
4. Янчева Л.М. Генезис облікової політики та її економічна сутність / Л.М.Янчева // Зб. наук. пр. ХДУХТ «Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг» / Л.М. Янчева, Н.С. Акімова. – № (7). – 2008. – 69 с.
5. Житній П. Проблеми формування облікової політики та шляхи їх вирішення / П. Житній // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 3 – С. 19–22.
6. Бутинець Ф.Ф. Організація бухгалтерського обліку. / Ф.Ф. Бутинець, О.П. Войналович. – Житомир: ПП. «Рута», 2009. – 528 с.